

Lestips

bij *Het geheim van Michelangelo*

AARDRIJKSKUNDE

Voor de leerkracht:

1. Loop de route die Jacob van Pistoia liep

Leerdoelen: topografische kennis van Italië opdoen, plaatsen kunnen zoeken op een kaart, een legenda kunnen lezen

Nodig: duidelijke landkaart van Italië op papier, potloden

Printvoorbeeld landkaart:

https://www.orangesmile.com/common/img_country_maps/italy-map-2.jpg

Opdracht: Deel het leerlingenblad en de kaart uit. Neem kort de instructie op het leerlingenblad door. De leerlingen werken alleen of in tweetallen.

2. Bezoek de monumenten van het oude Rome

Leerdoelen: studievoordigheden (plattegrond lezen, een uitje plannen)

Nodig: plattegrond van Rome, potloden

Printvoorbeelden plattegrond:

https://www.orangesmile.com/common/img_city_maps/rome-map-4.jpg

<https://www.voyagetips.com/nl/rome-bezienswaardigheden/>

Opdracht: Deel het leerlingenblad en de plattegrond uit. Neem kort de instructie op het leerlingenblad door. De leerlingen werken alleen of in tweetallen.

3. Groepsgesprek: de weg vinden en overleven

Leerdoelen: nadenken over zelfredzaamheid, leven zonder moderne technologie

Klassikale vragen:

Wat zou je meenemen als je zelf in deze tijd zo'n tocht als die van Jacob zou maken? Wat is het verschil met Jacob?

Hoe zou jij overleven op je voettocht van een aantal dagen en je had maar een paar boterhammen bij je?

Hoe zou je weten waar je heen moest zonder telefoon en Google Maps?

Loop de route die Jacob van Pistoia liep

Doel:

- *Je leert plaatsen opzoeken op een landkaart.*
- *Je leert waar plaatsen in Italië liggen.*
- *Je leert een legenda maken.*

Opdracht:

1. Zoek op de kaart waar Jacob (ongeveer) woonde, bij Pistoia.
2. Zoek ook Rome op de kaart.
3. Stippel de route uit die Jacob liep. Gebruik de informatie uit het verhaal:
 - Waar moest hij vluchten voor wachters?
 - In welk meer waste hij zich?
 - Waar lag vroeger, in Jacobs tijd, een moeras?
 - Waar ontmoet hij de groep monniken?
 - ...
4. Zet nummers bij de plekken die je herkent uit het verhaal.
5. Maak een legenda van de nummers die je hebt gezet.

Voorbeeld legenda:

1. Pistoia – de stad waar Jacob is geboren
2. Het meer waar Jacob bijna verdronk
3. ...

Bezoek de monumenten van het oude Rome

Doel:

- Je leert monumenten opzoeken op een plattegrond van een stad.
- Je leert een dagje uit plannen.

In Rome zijn nog veel gebouwen te vinden uit het oude Rome.

Ook uit de tijd van Michelangelo zijn er gebouwen.

Je gaat naar Rome en plant een dagje uit om een aantal gebouwen te bekijken.

Opdracht:

1. Zoek de gebouwen die in het boek voorkomen op op de plattegrond.
Zet er een cirkel omheen.
2. Besluit welke van deze gebouwen je graag in het echt zou willen zien.
3. Plan een aantal gebouwen of monumenten in de ochtend en een aantal in de middag.
Zorg dat je makkelijk van het ene naar het volgende gebouw kunt lopen of reizen.
Alles wat je wilt doen, moet op 1 dag te doen zijn.
Wil je ergens in, dan heb je dus minder tijd over voor andere monumenten.
Plan ook je eet- en drinkmomenten in. Lunch, een ijsje ...
4. Stippel je (loop)route uit.
5. Maak een tijdschema.

Voorbeeld tijdschema:

tijd van ... tot ... uur	monument	naar binnen ja/nee	metro/bus
	LUNCHPAUZE		
...			

Voor de leerkracht:

1. Groepsgesprek: heksen en bijgeloof

Leerdoelen: historische kennis over bijgeloof, historische kennis over macht en machtsmisbruik, eigen mening vormen en verwoorden

Nodig: Leesfragment H10 blz. 73 - halverwege 75

Introductie:

In de middeleeuwen en renaissance had de katholieke kerk in Europa veel macht. De kerk schreef regels voor die je moest naleven. En de kerk had het niet zo op mensen die zich niet aan de regels hielden. Zo moesten ze niets hebben van mannen en vrouwen met bepaalde kennis over de natuur of het menselijk lichaam. Mensen met te veel kennis geloofden niet alles wat de kerk zei. Die vonden ze daarom maar lastig. Ze noemden ze heksen. De kerk doodde mensen van wie ze dachten dat het heksen waren. Mensen in de middeleeuwen en renaissance geloofden de raarste dingen over heksen.

Klassikale vragen of voor groepsgesprekjes:

Houd een klassengesprek of laat werken in kleine groepjes. In het laatste geval kunnen de kinderen per groepje een korte presentatie geven van de bevindingen van hun groepje.

Welke van deze overtuigingen denk je dat echt waar kunnen zijn? En waarom denk je dat?

- Heksen hadden een pact met de duivel gesloten.
- Heksen konden mensen vervloeken.
- Heksen maakten drankjes om mensen te genezen.
- Heksen vlogen op een bezem.
- Heksen wisten veel van de natuur en het menselijk lichaam.
- Heksen verbrandden niet als je ze op een brandstapel zet, dat deden alleen gewone mensen.
- Heksen dansten op de heksensabbat met de duivel.
- Heksen hebben echt bestaan.
- Heksen bestaan nog steeds.

Wat denk je dat de uitdrukking 'Ik kan toch niet heksen' betekent?

Waarom kwamen er zo veel mensen kijken naar de verbranding op het plein?

De ceremoniemeester van de paus wil Michelangelo het liefst weg hebben. Waarom is dat, denk je?

2. Het oude Rome

Leerdoelen: gebouwen van de Romeinen en hun functie leren kennen, een non-fictietekst schrijven, een fantasietekst gebruiken

Nodig: internet, schrift en pen of tekstverwerker

De Romeinen:

In *Het geheim van Michelangelo* worden gebouwen en monumenten uit de tijd van de Romeinen genoemd en beschreven (het Forum Romanum, het Colosseum, het Marsbeeld). Laat de kinderen deze opzoeken in het boek en op internet. Geef één van de opdrachten.

Opdracht:

- A. Laat de kinderen een korte presentatie maken (powerpoint, prezi, info-boekje, ...) over de monumenten, met tekst en beeld. Waar werden ze voor gebruikt? Waar in Rome zijn ze te zien? Wie was de bouwer? Wat was het belang? ... etc.
- B. Laat een van de monumenten uitkiezen. De kinderen schrijven een kort verhaal dat zich daar afspeelt in de tijd van de Romeinen.

3. Groepswerk: Meester, wat moet ik doen? – Middeleeuwen en Renaissance

Leerdoelen: historische kennis over opleidingssysteem in de middeleeuwen, kennis van historische beroepen, meningsvorming

Nodig: schrift en pen of tekstverwerker

Introductie:

In *Het geheim van Michelangelo* speelt de relatie meester – gezel een grote rol, zeker bij de werkzaamheden in de Sixtijnse Kapel. Ook is er aandacht voor het kiezen van een beroep. Bespreek in de les wat de gewoontes van toen waren.

Achtergrondinformatie: Als je in de middeleeuwen en/of renaissance een bepaald vak/beroep wilde uitoefenen, ging je vaak in de leer bij iemand die dat beroep al uitoefende. Vaak kwam je in het familiebedrijf terecht, omdat je vader dat zo bepaalde. Maar als je geluk had (of wegliep zoals Jacob) kon je ook zelf bij iemand in de leer gaan. Helaas waren het vooral jongens en mannen die een beroep mochten uitoefenen. Van meisjes en vrouwen werd meestal verwacht dat ze voor het huishouden zorgden, of dat ze in een huishoudelijk beroep in de leer gingen.

Klassikaal:

- Hoe gingen de meester en de gezel met elkaar om?
- Soms had een meester meerdere leerlingen. Was er een verschil tussen die leerlingen en zo ja welk verschil?
- Waren er beroepen die meer aanzien hadden dan andere beroepen?
- Zijn er beroepen die toen een hoge status hadden die nu een lage status hebben en andersom?
- Bestaan alle beroepen uit het boek nog?

Geef eventueel ook de opdracht voor in groepjes. Verdeel dan na het inleidende gesprek de groep in twee- of viertallen en laat ze samen verder werken met het leerlingenblad. Op een andere dag of dagdeel verder werken kan natuurlijk ook.

NIET KOPIËREN

Meester, wat moet ik doen?

1. Bespreek met je groepje:
 - Welk beroep uit het boek lijkt je leuk en waarom?
 - Hoe werd je wolhandelaar of wolverter in de middeleeuwen?
 - Hoe werd je kunstschilder?
 - Wat moest een kunstschilder allemaal kunnen? Is dat nu nog zo of is er iets veranderd?
2. Zoek op internet informatie over beroepen uit de middeleeuwen of de renaissance.
3. Maak een presentatie over 2 beroepen.
Print plaatjes van internet en plak ze op een groot vel. Of maak een Powerpoint met plaatjes.
4. Vertel aan de hand van de plaatjes aan de rest van de klas.
Wat deed je als je dit beroep had? Wat was leuk/niet leuk volgens jullie en waarom?
Hoe werd je het? Bestaat het beroep nog of misschien in veranderde vorm?

NIET KOPIEREN

Uitvoerende opdrachten

1. Het kleurenspectrum:

Leerdoelen: kleurkennis

Nodig: groot vel papier, kwast en verf

Leesfragment: Hoe meer tijd (...) in de ochtendzon. (blz. 46/47)

Opdracht:

Bespreek aan de hand van het leesfragment het kleurenspectrum.

Laat de kinderen een kleurenspectrum maken en kleuren mengen.

Hier <https://woordenbeeldclub.com/lessen-licht-en-kleur-vervolg/> vind je nog veel meer ideeën om met het kleurenspectrum te knutselen.

2. Portrettekenen

Leerdoelen: kijken, portrettekenen

Nodig: internet, wit papier, potlood, (kleurpotloden)

Introductie:

Er worden drie kunstenaars genoemd in het boek. Laat de leerlingen die kunstenaars en hun schilderijen opzoeken op internet. Bespreek de schilderijen/kunstenaars eventueel klassikaal en geef hierbij speciale aandacht aan de gezichten van mensen. Hoe hebben de schilders dat gedaan?

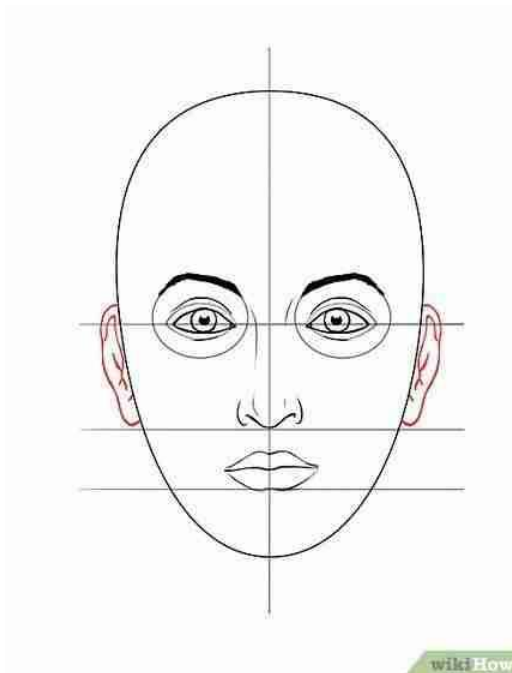
Vroegen lieten rijke mensen schilderijen van zichzelf maken door kunstschilders. Dat gebeurt niet zo vaak meer. Waarom zou dat zijn?

Opdracht:

Laat de leerlingen dan een portret van iemand maken, een klasgenoot of een familielid. Het is ook mogelijk om een foto of plaatje van iemands gezicht na te tekenen. Geef eventueel uitleg over de positie van ogen, neus, mond en oren, bijvoorbeeld met een plaatje.

Opties:

- Laat extra letten op de blik (naar voren, kijkt je aan, kijkt weg ...).
- Laat een kleurentekening maken en een bepaald deel (voorhoofd, wang, linker/rechterzijde) van het gezicht 'belichten'.
- Laat een gelaatsuitdrukking tekenen (boos, blij, dromerig, ...).

3. Lichaamsdelen tekenen:

Leerdoelen: waarnemen, licht en donker onderscheiden

Nodig: het boek, groot vel papier, houtskool of zwarte potloden

Laat de kinderen de tekeningen van Michelangelo van lichaamsdelen voor in het boek bekijken. Bespreek samen: Hoe zijn die getekend? Wat valt op?

Dan kiezen de kinderen een lichaamsdeel uit: hand, arm, been, een stukje rug (laat iemand een foto maken!). Laat ze dit lichaamsdeel goed bekijken, waar zitten je spieren? Lukt het dan om met houtskool op papier dit lichaamsdeel zo na te tekenen dat het lijkt of je de spieren onder de huid ziet zitten?

4. De Romeinen

Leerdoelen: materiaalgebruik, Romeinse bouwstijl herkennen

Nodig: divers knutselmateriaal naar keuze, internet, (opdracht Geschiedenis 2)

Opdracht: Laat de kinderen een Romeins gebouw of standbeeld namaken.

Beschouwende opdrachten

5. Ken je kunstenaar!

Leerdoelen: verschillende stijlen herkennen

Nodig: het boek, groot vel papier, houtskool of zwarte potloden

Groepswerk of klassikaal:

Vertel dat elke kunstenaar zijn eigen stijl heeft. Elke kunstenaar geeft iets op zijn eigen manier weer.

Laat op het digibord verschillende schilderijen van de drie kunstenaars uit het boek zien of laat de kinderen deze in tweetallen opzoeken.

Ze bespreken samen: Verschillen de stijlen van elkaar? Wat verschilt er dan? Waaraan kun je herkennen welk schilderij door wie is gemaakt? (als dat kan).

Welke stijl vind je mooi en welke niet? Leg uit waarom je dat vindt.

Na afloop geeft elk groepje een korte update met beeld en woord van de bevindingen.

6. De anatomische les

Leerdoel: verbanden leggen tussen disciplines: kunst en wetenschap.

Nodig: internet

Rembrandt van Rijn schilderde *De anatomische les*. Laat dit schilderij op het digibord zien.

Klassengesprek:

Wat heeft dit schilderij met *Het geheim van Michelangelo* te maken?

Wie staan er op het schilderij afgebeeld, denk je? Wat zijn dat voor mensen?

De stijl van Rembrandt wordt *clair-obscur* genoemd (licht-donker). Waarom denk je?

Wat is het effect van deze stijl?

Hierna kan 'uitvoerende opdracht 3' gegeven worden.

Deze opdracht kan ook een inleiding zijn op een wetenschapsles.

7. Wie heeft het gemaakt?

Leerdoel: nadenken over auteurschap en auteursrecht

Nodig: niets

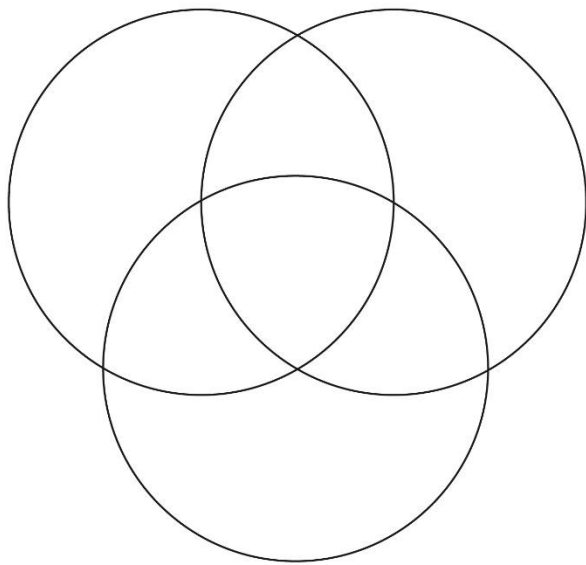
Klassengesprek:

Michelangelo deed niet al het werk zelf. Kun je dan wel zeggen dat de Sixtijnse kapel door hem is geschilderd? Laat de kinderen nadenken en discussiëren over auteurschap.

NIET KOPIËREN

Het kleurenspectrum

Meng kleuren zodat er een kleurenspectrum ontstaat.

- rood
- groen
- blauw
- magenta
- geel
- cyaan
- wit

NIET

Lichaamsdelen tekenen:

1. Bekijk de tekeningen van Michelangelo voor in het boek.
2. Kies een lichaamsdeel uit, bijvoorbeeld, je arm, je hand, je rug ...
3. Teken dit lichaamsdeel zo echt mogelijk na.

Let goed op:

- waar je spieren zitten,
- waar er schaduw valt op je lichaam,
- welke vorm het heeft.

NIET KOPIËREN

1. Menselijke organen

Leerdoelen: kennismaking met de geschiedenis van wetenschap, organen van het menselijk lichaam leren kennen.

Nodig: schematische weergave van organen in het menselijk lichaam

Leesfragment: 'Chirurgijn Bonaventura, ben je zover?' (...) stapte Altieri achteruit. (blz. 187 t/m 189)

Extra: <https://schooltv.nl/video/hoe-wordt-een-vogel-opgezet-dood-maar-toch-levensecht>

Opdracht: Organenonderzoek

Klassikaal: Laat de kinderen eerst praten over wat er in het leesfragment gebeurt.

Als het niet door de kinderen wordt genoemd, vertel dan: Er kwam ook een dokter naar de geheime bijeenkomsten van Michelangelo. En er waren wel meer dokters die dat soort onderzoek deden op dode mensen in die tijd.

- Wat was het nut van dat onderzoek voor hen?
- Hoe zou de tijd van nu zijn als die onderzoeken niet gedaan waren?

Individueel of in tweetallen: Laat informatie opzoeken over menselijke organen. Laat de juiste namen in de tekening zetten.

Individueel of in tweetallen: Laat informatie opzoeken over menselijke organen. Laat de juiste informatie verwerken in een tabel.

2. Symbolenleer

Leerdoelen: symbolenkennis, fantasie gebruiken

Nodig: het boek, internet

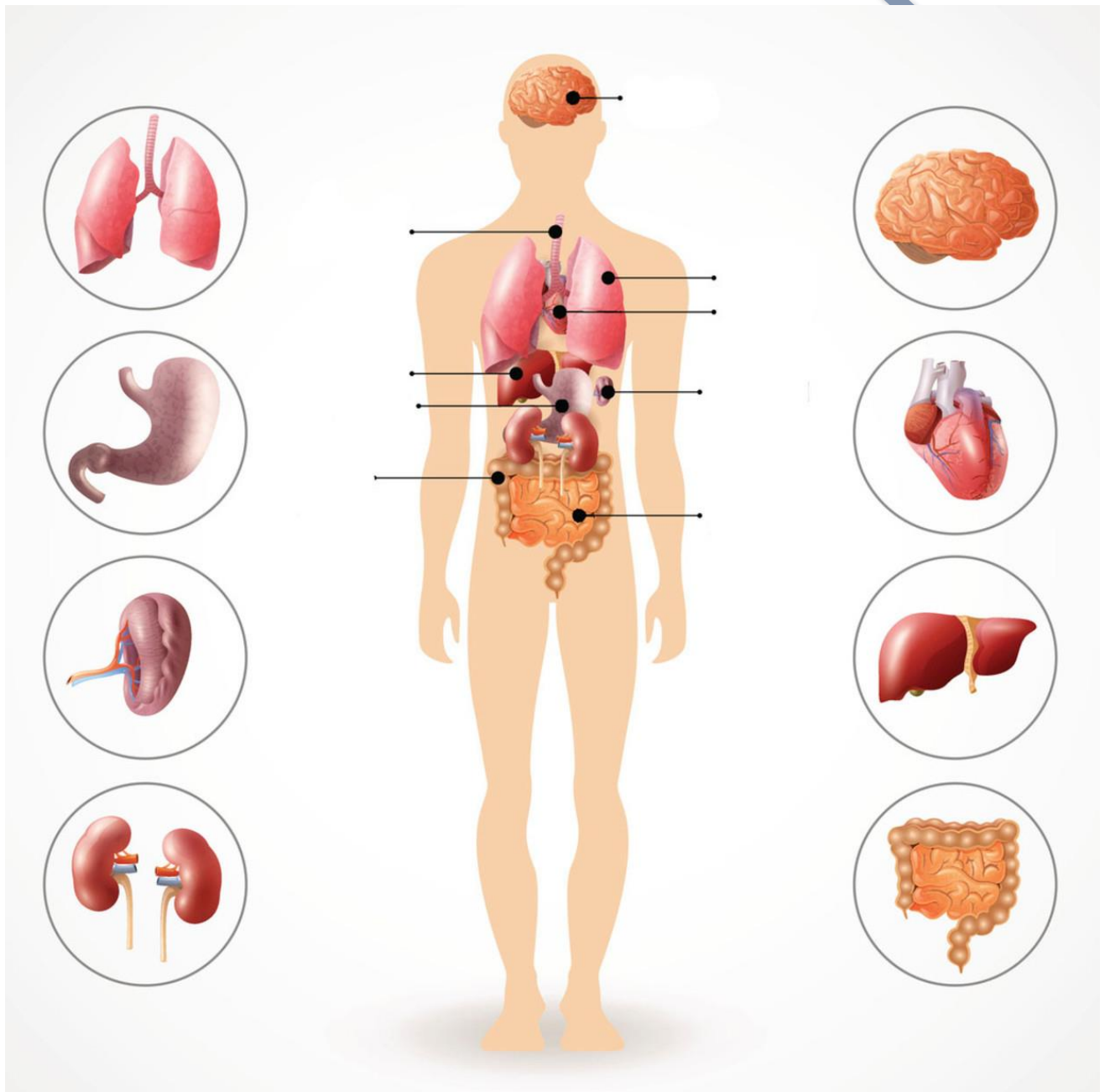
Opdracht: De kinderen zoeken informatie op over de symbolen die in het boek voorkomen: de lemniscaat, het alziend-oog en de visser op de ring van de paus. Ze verzinnen ook zelf een symbool met een betekenis.

Menselijke organen

Zoek informatie over de organen in het menselijk lichaam.
Gebruik boeken uit de bieb of internet.

Schrijf in onderstaande tekening de juiste naam van de organen: dunne darm, maag, milt, lever en longen.

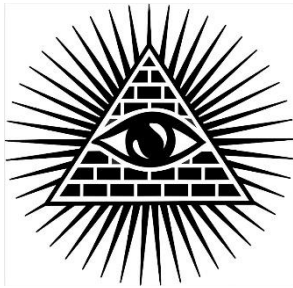
Ken je de andere organen ook? Schrijf de namen erbij.

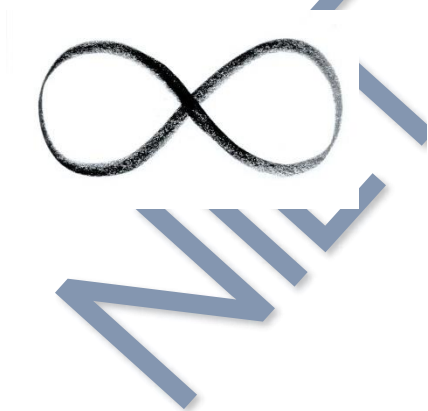
Getty images

Symbolenleer

- Lees in het boek over de symbolen. Zoek informatie op internet over:
- de lemniscaat, het alziend-oog en de visser op de ring van de paus.
- Schrijf bij elk symbool hieronder de naam en omschrijf waar het een symbool van is en wie het gebruikt.
- Verzin zelf een symbool met een betekenis. Teken en omschrijf het.

1. De ziel

Leerdoelen: filosoferen (over het bestaan van de ziel)

Nodig: leesfragment 'Ben je alweer (...) misschien nog niet nu.' (p. 89-90)

Opdracht: Klassengesprek

Voer een filosofisch gesprek met de kinderen over de ziel van mensen. Associeer vrij door bij de antwoorden van de kinderen steeds een nieuwe vraag te stellen. Elk antwoord is goed. Het gaat erom dat de kinderen nadenken en redeneren.

Een aantal vragen als voorbeeld.

In het boek wordt gesproken over de ziel van de mensen.

- Denk jij dat mensen een ziel hebben?
- Hoe kun je dat weten?
- Zo ja, waar zit de ziel dan: in het hoofd, in het hart of nog ergens anders?
- Word je lichaam ziek als je ziel ziek is?
- Hoe kun je het lichaam beter maken?
- Hoe kun je de ziel beter maken?
- Is ziekte een straf van een God of kracht?
- Hoe kun je dat weten?
- Als mensen een ziel hebben, hebben dieren dat dan ook?
- Als dieren ziek zijn, is dat dan ook een straf?
- ...

Sluit het gesprek opdracht eventueel af met een schrijfo opdracht. Elke leerling schrijft in 50 woorden op wat zijn of haar idee is over de menselijke ziel.